

Nr 412

Av herr Nyman m. fl., *angående yrkesskolväsendets anpassning till grundskolan, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 585 i Andra kammaren)

I samband med riksdagens beslut om grundskolan ägnades frågan om yrkesskolans anpassning särskild uppmärksamhet. Bl. a. konstaterades att den svenska yrkesutbildningen efter grundskolans genomförande kommer i en helt ny situation. Det gångna årets erfarenheter har bekräftat att betydande anpassningsproblem måste övervinnas.

Vid skolreformens genomförande hävdade vi, att en snar planering av yrkeslärarnas fortbildningsmöjligheter måste verkställas och att yrkesskolans lärarsituation vid grundskolans genomförande särskilt måste uppmärksammas. Under många år framåt kommer nämligen en del av de i och för sig välkvalificerade yrkeslärarna att ha en mindre omfattande teoretisk utbildning än eleverna. Dessutom måste undervisningen ständigt anpassas efter strukturförändringarna i näringslivet. Denna utveckling medför stora krav på åtgärder för vidareutbildning av yrkeslärare samt medför ökade kompetenskrav på nya lärare.

Den pedagogiska utbildningen av yrkeslärare bör ske vid särskilt statligt institut, i huvudsak uppbyggt efter de riktlinjer som uppdragits av sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning (SOU 1959:8). Yrkeslärarutbildningen i vårt land behöver en enhetlig ledning. Den behöver möjligheter till forskning och insatser på längre sikt, möjligheter till studier av och kontakt med utländska motsvarigheter samt till att samla och bekantgöra resultat av olika insatser och initiativ. Allt detta kan ske bäst vid en institution, inte nödvändigtvis centraliserad men så organiserad, att den även kan skänka det anseende åt yrkeslärarutbildningen som statliga åtgärder givit andra former av lärarutbildning.

Vi har velat erinra om dessa våra synpunkter med anledning av att kraven på en långgiltig lösning av yrkeslärarutbildningen inte blivit tillgodosedda i årets statsverksproposition.

Frågan om ett yrkespedagogiskt institut avfärdas genom att denna be-
teckning ges den kursverksamhet som nu bedrivs på sex orter. Därvid har förutsatts, heter det, »att särskilda byggnader eller andra permanenta anordningar ej skall komma till stånd». Inte heller bitrådes överstyrelsens förslag om att särskilda medel — 75 000 kronor — bör beräknas för komplettering av inredning och utrustning m. m. på de olika utbildningsorterna. Ändå tror departementschefen, att dessa i olika delar av landet förlagda

»yrkespedagogiska institut» kan bli betydelsefulla centra för utbildning av yrkeslärare, handelslärare m. fl. Hur detta skall kunna ske utan permanenta anordningar lämnas ingen förklaring till. Inte heller lämnas någon redogörelse för hur denna organisation skall ledas.

I detta sammanhang vill vi erinra om att överstyrelsen för yrkesutbildning föreslår, att anslaget till yrkespedagogisk reformverksamhet för nästa år höjes med 200 000 kronor. Härav förordar departementschefen endast en höjning med 50 000 kronor. Denna anslagshöjning är avsedd att förbättra och underlätta verksamheten vid de tekniska gymnasierna. Förslaget om ökade insatser för framställning av läroböcker, handledningar m. m. samt för inköp och framställning av audiovisuella hjälpmedel för den egentliga yrkesutbildningen lämnas helt obeaktat; likaså avvisas önskemålet om en ökad medelsanvisning för yrkespedagogiska biblioteket och för yrkespedagogisk reformverksamhet och forskning.

Vi anser, att riksdagen bör bifalla de förslag som överstyrelsen för yrkesutbildning framlagt i dessa båda punkter samt uppdraga åt Kungl. Maj:t att framlägga förslag, som syftar till en mera långsiktig lösning av lärarutbildningen för yrkesskolväsendets behov.

Det svenska yrkesskolväsendet har under 1950-talet haft en mycket expansiv utveckling. Såväl landsting, kommuner som företag har gjort goda insatser för den praktiska yrkesutbildningen. Men trots allt vad som åtgjorts, saknar fortfarande flera viktiga yrkesområden planerad yrkesutbildning.

De olika näringslivsorganisationerna har vidtagit åtgärder för en förbättrad yrkesutbildning. SAF och LO har tillsammans skapat Arbetsmarknadens yrkesråd med uppgift att genom åtgärder av olika slag verka för en ökad och effektivare yrkesutbildning samt hålla kontakt med såväl myndigheternas som organisationernas arbete på yrkesutbildningens område. Sveriges hantverks- och industriorganisation och de med dessa organ samverkande branschförbunden har nedlagt ett betydande arbete på att såväl kvantitativt som kvalitativt främja yrkesutbildningen inom hantverket och den mindre industrien.

Inom näringslivet pågår således ett intensivt utrednings- och planeringsarbete i syfte att skapa förutsättningar för en effektiv yrkesutbildning. De större branschorganisationerna har egna utbildningskonsulenter, som f. n. uppgår till ett 40-tal i 15-talet branscher. Många branscher såväl inom industri som hantverk saknar emellertid utbildningskonsulenter, som skulle behöva vara många fler för att effektivt följa upp den praktiska yrkesutbildningen inom näringslivet.

Statsbidraget till inbyggda skolor, företagsskolor och hantverksmästare har åstadkommit ett ökat samarbete mellan samhälle och näringsliv. I yrkesöverstyrelsen har näringslivet och arbetsmarknaden varit väl represen-

terade och därigenom verksamt bidragit till utvecklingen. Ytterligare åtgärder torde emellertid behövas för att detta samarbete skall fördjupas och samordnas. Det är motionärernas förhoppning att det nya skolverket får en sådan konstruktion, att näringslivets och arbetsmarknadens medinflytande över yrkesutbildningen får göra sig gällande.

Näringslivet svarar på vissa orter för en icke obetydlig del av yrkesutbildningen. Vi anser, att mycket mer skulle kunna göras för att stimulera industriens, handelns och hantverkets insatser på detta område genom att det allmänna svarar för en större del av kostnaderna. Detta är även ekonomiskt fördelaktigt för samhället. Ett förslag om utredning om formerna och villkoren för ökat statligt stöd åt utbyggnaden av yrkesutbildningen inom industrien och hantverket framfördes motionsvis vid 1962 års riksdag. Frågan behandlades av statsutskottet, som visade god förståelse för förslaget.

Statens bidrag till näringslivets medverkan i ungdomens yrkesutbildning bör avpassas så att de stimulerar till ökade insatser. I varje fall bör bidragens storlek följa penningvärdets förändringar och de ökade kostnader som företagen har för utbildningen. Yrkesöverstyrelsen har därför i sina petita bl. a. föreslagit en uppräknig av bidragen till inbyggda verkstadsskolor, företagsskolor, handelsskolor och hantverksmästare med 25% motsvarande kostnadsfördyringen på lärarlöner sedan 1958, då nuvarande bidrag fastställdes. Förslaget om en samtidig höjning av lärlingsbidragen till hantverksmästare motiveras av att det nuvarande bidraget är beräknat efter och likställt med bidraget till inbyggda verkstadsskolor.

Departementschefen har icke biträtt denna uppräknig, som yrkesöverstyrelsen föreslagit. Vi föreslår, att statsbidraget till inbyggda verkstadsskolor, företagsskolor och hantverksmästare uppräknas enligt överstyrelsens för yrkesutbildning förslag med 4,4 milj. kronor. Vidare föreslår vi att anslaget »Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare» uppräknas med 250 000 kronor utöver det av departementschefen föreslagna beloppet 400 000 kronor. Departementschefens förslag innebär endast en anpassning till det ökade antalet bidragsrum, som tidigare beslutats.

Departementschefen har tillstyrkt yrkesöverstyrelsens förslag om att även handeln och husligt arbete skall få anordna inbyggda skolor men icke höjt bidraget med det av yrkesöverstyrelsen föreslagna beloppet 200 000 kronor, vilket vi däremot anser skäligt. Samtidigt vill vi framhålla önskvärdheten av att de nuvarande statsbidragsbestämmelserna för yrkesutbildningen överses. De saknar i viss mån enhetlighet beroende på yrkesskolväsendets skiftande former och hitintills olika huvudmän.

Sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning har i sitt betänkande, utbildning av lärare i yrkesämnen, SOU 1959:8, talat om branschlä-

rare och härvid varit inne på statligt stöd till sådan yrkesutbildning som f. n. icke kan rymmas inom den primärkommunala yrkesutbildningen, men som enligt de sakkunnigas uppfattning ändock är synnerligen önskvärd och värdefull.

Framför allt behöver företagare och hantverksmästare en bättre pedagogisk service såväl genom överstyrelsen för yrkesutbildning som genom egna bransch- och hantverksorganisationer. Ett stöd från staten till branschkonsulenter framstår som önskvärt mot bakgrunden av sådana uttalanden. I en år 1961 väckt motion föreslogs att Kungl. Maj:t måtte efter utredning till riksdagen inkomma med förslag om bidrag av statsmedel för att avlöna yrkeskonsulenter, knutna till yrkesförbund eller branschorganisation och Arbetsmarknadens yrkesråd. Statsutskottet hänsköt frågan till 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning, vilka i sitt slutbetänkande ej avgivit något yttrande i ärendet.

Den regionala planeringen av den praktiska yrkesutbildningen behöver förbättras för att åstadkomma en lämplig avvägning mellan kommunerna av antalet yrkesavdelningar med hänsyn till näringslivets struktur på närliggande orter och elevunderlaget. Detta förutsätter ett interkommunalt samarbete, som lämpligen bör ledas av läns skolnämnderna, vilket också sker i vissa län.

Yrkesskolan leder till ett yrke men ger ej särskilt goda vidareutbildningsmöjligheter med de former för yrkesskolan, som skolberedningen utgått ifrån i sitt huvudbetänkande. Ofta är det möjligheten till vidareutbildning, som bestämmer val av utbildningsväg. Yrkesskolan har hittills i sina olika utbildningsformer, ofta lokalt anpassade, varit en form av trappstege till högre utbildning, ett förhållande som icke bör slopas i framtiden.

Yrkesskolan får icke vara en återvändsgränd. Den bör utöver praktiska ämnen även ha vissa allmänbildande ämnen på schemat. Vid sidan av den rena yrkesutbildningen bör elever som så önskar beredas möjlighet att under en flerårig yrkesutbildning läsa t. ex. första årskursen i fackskolan eller i varje fall så mycket, att en fortsatt inläsning av kursmomenten blir möjlig genom kvällsstudier under de följande årens praktik. Den blivande yrkesskoleeleven blir då icke avskuren från fackskolan och vidareutbildningsmöjligheterna. Den unge eleven, som har intresse för t. ex. det mekaniska yrket eller optikeryrket och gärna vill arbeta med sina händer, behöver då inte ta en annan utbildningsväg än den, som han egentligen skulle vilja gå.

Om för inträde till vissa tekniska skolor ställdes som villkor en längre praktik eller en godkänd lärlingsutbildning vid en yrkesskola, skulle yrkesskolans status avsevärt förbättras. De svenska kraven på praktik är i jämförelse med utländska krav i vissa fall lägre. En genomgången lärlingsut-

bildning borde kunna ge företräde vid teknisk utbildning framför i övrigt lika kvalificerade.

Yrkesteoretiska studier bedrivs f. n. inom yrkesskolan även i form av deltidskurser för ungdomar och vuxna. Dessa yrkesteoretiska studier bör ytterligare utvecklas och vidgade fortbildningsmöjligheter för vuxna åstadkommas i vårt tekniskt sett alltmer expanderande samhälle.

Strukturförändringarna i näringslivet har accentuerat hjälpklasselävernas problem, då det gäller utbildning efter den obligatoriska skolan. Antalet enkla och okomplicerade arbetsuppgifter har minskat och kommer förmodligen i framtiden att så göra. Hjälpklasselävernas möjligheter att göra sig gällande på arbetsmarknaden blir således allt mindre.

Näringslivet liksom yrkesskolorna rekryterar i första hand ungdomar från normalklasser till en mera systematiserad yrkesutbildning. En kortare och bättre anpassad utbildning för hjälpklassungdom måste i första hand ordnas av samhället och i vissa fall i samarbete med industrier, som har enklare och mera tempobetonade arbetsuppgifter, i vilka det icke krävs alltför mycket självständigt handlande och snabba omställningar.

Ettåriga inskolningskurser, som praktiserats inom vissa yrkesskolor, har visat sig vara mycket värdefulla och underlättat arbetsplaceringen. Läroåret blir det mognadsår och prövoår, som dessa ungdomar väl behöver.

Målet bör vara att genom systematisk träning efter vars och ens förutsättningar utbilda eleverna i vissa inom yrkena förekommande arbetsmoment. Möjligheterna att ordna utbildningen som växelutbildning bör även kunna prövas.

Frågan om hjälpklasselävernas anpassade yrkesutbildning och arbetsplacering har varit föremål för flera utredningar inom kommuner och landsting. Förslag härom har lagts fram i flera motioner och frågan är hänskjuten till en samsarbetskommitté mellan skolöverstyrelsen, yrkesöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen. Det är emellertid angeläget att riktlinjer utgår till kommunerna och anslag anvisas för hjälpklasselävernas yrkesinpassning.

Yrkesskolväsendets anpassning till grundskolan bör få prioritet i det allmänna skolplanerandet, sedan en allsidig översyn och utredning skett, vilken också aviserats av departementschefen. Frågan har alltför länge blivit eftersatt.

Statliga och kommunala skolmyndigheter, branschorganisationer och Arbetsmarknadens yrkesråd arbetar målmedvetet på att effektivisera yrkesutbildningen både kvantitativt och kvalitativt för att kunna ge ungdomen den praktiska utbildning, som näringslivet kräver. Det är då viktigt, att dessa åtgärder så fort som möjligt samordnas med planerna för skolväsendet i stort och icke alltför länge skjutes åt sidan.

Under hänvisning till det ovan anförda hemställer vi,
att riksdagen måtte

1. med bifall till överstyrelsens för yrkesutbildning förslag i dessa petita för budgetåret 1963/64

a) besluta att anslaget för yrkespedagogisk reformverksamhet uppräknas med 275 000 kr. under nästkommande budgetår mot av Kungl. Maj:t föreslagna 50 000 kr. i syfte att möjliggöra en förstärkning av resurserna för framställning av undervisningshjälpmedel samt för inredning och utrustning m. m. av de yrkespedagogiska instituten, och således till Yrkespedagogisk reformverksamhet för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 525 000 kr.,

b) medge att statsbidrag utgår dels till inbyggda skolor och företagsskolor med ytterligare 4 400 000 kr., dels till lokala yrkesskolor inom handelns och det husliga arbetets område med ytterligare 200 000 kr., och således till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 99 600 000 kr.,

c) medge att statsbidrag utgår till verksamheten med lärlingsutbildning hos hantverksmästare med ytterligare 250 000 kr. utöver av Kungl. Maj:t föreslagna 400 000 kr., vilket senare belopp avser automatiska kostnadsökningar, och således till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 950 000 kr.,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) hemställa om utredning rörande statsbidrag till yrkeskonsulenter knutna till branschorganisationer, yrkesförbund eller Arbetsmarknadens yrkesråd,

b) hemställa att Kungl. Maj:t måtte utarbeta riktlinjer för hjälpklass elevernas anpassade yrkesutbildning, innefattande bl. a. statligt stöd till primärkommunerna,

c) hemställa om snabb och allsidig utredning av yrkeskolväsendets anpassning till grundskolan och till utbildningsväsendet i stort, samt

3. i övrigt beakta i motionen framförda synpunkter.

Stockholm den 26 januari 1963

Sven Nyman

Gunnar Wallmark

Stig Stefanson

Harald Pettersson

Jonas Nordenson

Erik Filip Pettersson